

LEKUONA “ZAARRA”

Gaztetasuna ez da urteekin neurtzen dan gauza.

Badira urte gutxiekin zaartzen diranak eta urte asko ondoren beti gazte irauten dutenak.

Auetakoa degu Don Manuel Lekuona “Zaarra”.

* * *

1915 urtean, an dago...

Ez zan oraindik apaiz, Gazteiz'ko Melo y Alcalde jaunak, Apaizgaitegi Nagusian, euskal-irakasle ipiñi zuanean gure Don Manuel au.

Urrengo Apezpiku jaun Eijo y Garay jaunak agindu zion Kristau-Ikasbide-Berria (Pildain agurgarriak egindako lan eder ura) euskerara itzultzeko, gero Arzipreste-Batzordeak eta Euskaltzaindiak ontzat eman zezaten.

1916'an, Meza Berria.

1908'tik aurrerako ikastaro guztiak Gazteiz'ko Apaizgaitegian.

Aurreko ilkastaroen Balearrain'en eman zien asiera, amar urte zitula Talde artakoa degu Don Jose Miel Barandiaran ere.

1894'an jaiotako, Oiartzun'go Etxetxiki kalebaserrian.

* * *

1924 da, Lekuona'ren zaindaripean, Kardaberaztarren urtea. Don Manuel'entzako ez zan ori lanaren asiera, ordurako Euskeraren arloan asita bait zeukan bere maixutza Gazteiz'ko Apaizgaitegian.

Arrezkero Kardaberaztarrok beti bera izan degu, sortzaizle ez-ezik, baita maixu eta eusle ere.

Gazteiz'ko Apaizgaitegia degu bere lanen lekuko bereizia. Urte aietan, 1936'arte, Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa'ko gazte saillak izan zituan bere ondoan, ikasi miñez.

Talde aien artean erein zuan azia, eskuak-bete.

* * *

Lurrera botatako azirik ez da sekula erabat galdu: gutxien uste danean ernetzen du eta bere emaitzak eman.

Ereintza aien emaitzak? Izen asko daude esatekoak, baiña bost bakarrik auke-ratuko ditut. Beste guztiok barkatu. Ona bost izen oiek: Albisu, Arostegi, Irigoyen, Kortajarena eta Loidi.

Oiekin batera Kardaberaztarren orduko izen guztiak jarri bearko nituzke. Benetako emaitzen neurria ez du iñork sekula jakingo, saill osoak ekiñ bait genion Euskera-jokoari. Nere uste argalerako, uraxe da Lekuona Zarra'ren egintzarik ederrena.

* * *

Urteak pasa dira eta ez gutxi.

Gazteak giñanok aguretu gera; bera, ordea, beti beziñ lirain eta gazte.

Kardaberaz Eskolan, gaurko egunez, oraindik bera irakasle. Bere euskal-jakin-tza agortzen ez dan iturria degu. Euskera erabiltzen maixu da. Gure izkuntzaren eskutuki guztien berri ba du.

Alaz ere, maixu apala.

Iñoren iritzietarako itzal eta begirume aundikoa.

Ez du, pitzatutako kañaberarik ebagiko ezta, kea darion krisaillurik itzaliko ere. Arnas artzen lagundu, bai.

Gaurko egunez maixukeriz agertzen gera, bear baiño geiagotan, ezer gutxi dakigunok. Lekuona Zarra ez dezu kasta oietako maixuen artean topatuko. Bere iritzia emango dizu; Euskerari buruzko erarik garbienak eta jatorrenak agertuko dizkizu, maixukeririk gabe.

Bide onena erakutsi, beste bide onak madarikatu gabe.

Askatasun giroan.

* * *

1930'an ezagutu nuan.

Mutill gazteak giñan. Diktadura ondorengo askatasun aizea nabari zan aidean. Giroa udaberritu zan, eta, giro artan, Euskal zaletasuna zabaldu.

Don Manuel'ek berak euskeratutako Kristau Ikasbide Berria genduan ikasgai. Liburuxka arreri buruz egiten genduzen Euskarasaiaketa guztiak. Bakoitzak asteero lantxo bat egiñ, eta gero danen aurrean irakurri. Batak eta besteak beuren iritzia agertu. Akatsen billa ibilli oi giñan Euskal urratsak orduantxe ematen asi. Sei urtez Euskera eta Euskalerra'ri itsatsita genbiltzan, maixu-onen ardura-pean...

Eta oraiñ orduko lan aietara bildu gera berriro.

Lekuona "Zaarra" beti gazte.

* * *

Eleiztar literatur lanak ere ba du zer ikusirik gure Lekuona Zaarra'rekin. Melo y Alcalde Gotzai jaunak jarri zuan Apaizgaitegiko euskera-irakasle. Gotzai orren ondoren etorri zan Aita Zakarias'ek, berri'z, bere gotzai eskutitzen euskal itzultzaile egiñ zuan. Berdiñ ondoren etorritako Don Mateo Mujika'k ere. Euskeraz agertu ziran eskutitz aiek, Don Manuel'en ixilleko lanak dituzu. Lan aipagarriak.

Ixilleko lanak, ordea, ez dira amaituko, ba diraute oraindio.

Liturji itzulpen lanari buruz ari natzaizu. Zer lan dan eta zer lan izan dan, itxuak ere ikusten du, ikusi nai badu. Literatur eskola sortuta dago. Lan izugarria egiñik da. Garrantzi aundiko lana, eta aiñ garrantzitsu jotzen dan eta aiñ nolabait planteatzen dan Euskera "batua" ren alorrean, aiñ xuxen.

Vaticano II'en ondoren liturji berritze lanak ez dute etenik izan. Meza eta irakurgai berritze ekintza ez da urteetan gelditu. Asierako berritze guztiak euskeratzerako, orra denak zaartu, eta alien ordez berri berriak sortu. Don Manuel'ek eta bere lagunak berriro euskal itzulte lanetan, Leen baiño irakurgai geiago. Askoz ere ugariagoak

Or daude parroketako liburutegietan lenengo aldiz ateratako Jaietako Mezak, Deunen Mezak eta Jaiegunetako Irakurgaiak. Euskera jator-ederrean eta batasun baten inguruan.

Liburu oiek historiara pasata daude. Galdu ala, geituko da beuren prezioa. Ondorengo euskal-ikasleak ur oietara jo bearko dute, Euskeraren jatortasun-billa.

Ortxe aztertu bearko.

Itzultzaileak asko dira. Euskalki guzietako idazleak, eta batera etorri diranak. Oien fruitua ez da aaztuta galtzeko gauza.

Don Manuel Lekuona 'Zaarra' (goitizena berak jarri dio bere buruari) liturji-itzultze-lan auetarako, zuzendaritzarako alegia, egiña zegoen. Gauzak ez dira txiripaz gertatzen; emen beintzat, ez dira ala gertatu. Bere bitzita osoan lan orretarako bere burua jazten ari izan dala deritzait.

* * *

Apaizgaitegiko idazle eskolako lanak garrantzi aundikoak izan badira gure Maixu onen bizitzan, liturji itzultze lanak ere izan dira zeredo zer.

Lana egiñ, lana eragiñ eta beti itzalean gelditu.

Ori izan da, urte askotan zear, Lekuona Zaarra'ren jokabidea.

Noiz-bait, orratio, argitara ere jaso zuten.

1950'an Euskaltzaindiako sarrera egiñ zuan, eta ogei urte beranduago bazkun orren buru jarri zuten. Iru urte iraun zuan bere gidaritzza Euskaltzaindiaren barnean.

Ango gidaritzatik irten bearra geuk ere itzalean utziko degu. Illunpean. "Gaua, gauekoentzat" zioten gure arbasoak. Ez da egunik, gaurik gabe. Gauarekin illuna.

"Illuna sortu zait, ama,
betilko biotzean..."

Ori esateko aiña ere ez da izan. Illunaldi luzeak, ordea, ez zaizkio falta Don Manuel'en bizitzari.

Desterrua Calahorra'n izana du.

Amalau urte: 1940'tik 1954'ra.

Amalau urte luze, erritik at. Aurretik beste lau illunpean.

Illunpean; baiña, lanean.

Lanak, Lasarteko Brijidaen Ixtoriz gañera eta batez ere, illunpe orretako lana, "Fuentes de la Madre Rafols?". Ciencia Tomtista aldizkarian agertu zan artikuloa. Izenik gabe agertu ere. Txiripazko edo obeto esateko, probidentziazko arkitze baten ondorengoak izan zan lan ura.

Desterru garaian, berriz, Calahorra'ko elizbarrutiko artxibuetan erre zituan bere betilleak. Ixill uneko amalau urte aietan Euskalerrriaren berriak ikasi zituan makiña bat paper-zaarartean...

Urte luzeak. Aiek ere bearrezkoak, gizona bere elburura elduko bada. Osatu-ko bada. Suak ematen dio galtzairuari bere tenplea.

* * *

Aurretik, erdian eta ondoren Euskalerrriko ikerketa (historiari buruzkoak aipa nai ditugu) askotan parte artutako gizona degu. Aitatu ditzagun azken uste auetako bakan batzuek: erromaniko aurreko eliza Astigarribia'n, eta urte onetan bertan, Alzo Aspiko eliza erromanikoa.

"Greco" margolariaren bi kuadro berak arkitu zituon Leniz Gatzaga'n bata eta Zestua'ko Iraeta'n bestea.

Asunzion Arrazola lekaimeari, bere "Renacimiento de Guipúzcoa" tesis egitean, zuzenbidea billatzen lagundu zion.

Eta abar.

Erririk-erri ibillia degu, erri bakoitzeko historiagerpena egiten.

* * *

Saiatu izan da Erri jakintza lanetan ere, Barandiaran Jose Miel'ekin batera. Ildo orretan bersolaritzza maite izan du, batez ere. Aozko literatura aztertu izan digu, Euskalerrria'n iñork baiño leen eta iñork baiño obeto. 1918'an, Gasteiz'ko Apaiz-gaitegian, eskola-urteari asiera emateko itzaldian, "La Métrica Vasca" izan zuan gai. Euskalbertsoak nola neurtu bear ziran erakutsi zigun.

Andik urte batzutara, 1930'an, Bergara'n egindako Congreso de Esdulos Vascos artan, kopia zaar eta bersolaritzari buruz ekin zion, arazoari bear zan garrantzia emanaz. Sagardotegi zokondoetan zebillen bersolaritzari Donostia'ko Kur-saal aretoraiño'ko bidea berak ebaki zion.

Lan aien ondorengoak ditugu gaurko bertsolaritxapelketak.

* * *

Amaitzeko:

50 urte dira Kardaberaz Bazkuna bere ardurapean sortu zanetik.

Urreestaiak.

Bidezkoa zan Kardaberaz Bazkunak bere maixuaren lanak argitaratzea. Zuzentasunak eskatutako ondorena da. Biotzak, zer esanik ez.

Lan guztien bilduma, zatika aterako da, gai auen neurrira:

Kritika, Kondaira, Etnografia, Kultura, Olerkiak, Antzerkiak, Literatur-gaiak eta abar.

Tori, Don Manuel, gure eskeintza, esker onarekin batera.

Eta zu, irakurle, sartu zaitez barrura, "ardiak paotxetara" bezela. Jana ugaria dezu, osasungarria eta gozoa. On egin dizula.

A. ARRINDA

1975-III-17'an.

"Aozko Literatura" liburutik

Kardaberaz Bilduma M. Lekuona.